

Openingstekst: (Charles Péguy)

Geloof, dat verwondert mij niet,
dat is niet echt verbazingwekkend (...).
Ook liefde, zegt God, verwondert mij niet (...).
Maar wat mij verwondert, zegt God, is de hoop —
daar kan ik niet over uit:
dat kleintje, de hoop, lijkt nergens op,
een wicht nog, zó klein: de hoop!
Want mijn drie deugden, zegt God,
mijn schepsels zijn ze, alle drie,
mijn dochters, mijn kinderen (...).
Geloof is een trouwe echtgenote,
Liefde is een echte moeder,
met warmte en met een groot hart.
Maar Hoop is een meisje van niks,
dat tussen die twee vrouwen in stapt (...).

Liefde bemint dat wat er is, nú en in eeuwigheid.
Geloof ziet God in zijn schepping (...).
Hoop ziet dat wat er nog níet is,
wat nog moet komen, nu en in eeuwigheid.

Lezing:

Lucas 11:37-41 (NBV21)

Toen Hij uitgesproken was, nodigde een farizeeër Hem uit voor de maaltijd. Eenmaal binnen ging Hij meteen aanliggen. Toen de farizeeër dat zag, verwonderde hij zich erover dat Hij zich niet eerst gewassen had voor de maaltijd. Maar de Heer zei tegen hem: 'Ach jullie farizeeën! De buitenkant van de beker en de schotel reinigen jullie, maar jullie eigen binnenkant is vol roofzucht en slechtheid. Dwazen, heeft Hij die de buitenkant gemaakt heeft niet ook de binnenkant gemaakt? Geef liever de inhoud van beker en schotel als gift aan de armen, dan is niets meer onrein voor jullie!'

Johannes 2:1-11

Op de derde dag was er een bruiloft in Kana, in Galilea. De moeder van Jezus was er, en ook Jezus en zijn leerlingen waren op de bruiloft uitgenodigd. Toen de wijn bijna op was, zei de moeder van Jezus tegen Hem: 'Ze hebben geen wijn meer.' 'Vrouw, wat wilt u van Me?' zei Jezus. 'Mijn tijd is nog niet gekomen.' Daarop sprak zijn moeder de bedienden aan: 'Doe maar wat Hij jullie zegt, wat het ook is.' Nu stonden daar voor het Joodse reinigingsritueel zes stenen watervaten, elk met een inhoud van twee à drie metrete. Jezus zei tegen de bedienden: 'Vul de vaten met water.' Ze vulden ze tot de rand. Toen zei Hij: 'Schep er nu wat uit, en breng dat naar de ceremoniemeester.' Dat deden ze. En toen de ceremoniemeester het water dat wijn geworden was, proefde – hij wist niet waar die vandaan kwam, maar de bedienden die het water geschept hadden wisten het wel – riep hij de bruidegom en zei tegen hem: 'Iedereen zet zijn gasten eerst de goede wijn voor en als ze dronken zijn de minder goede. Maar u hebt de beste wijn tot nu bewaard!' Dit heeft Jezus in Kana, in Galilea, gedaan als eerste teken; Hij toonde zo zijn grootheid en zijn leerlingen geloofden in Hem.

Overweging

Wonderen zijn veranderingen, metamorfosen tegen alle redelijke verwachtingen in. Ik beschouw ze als tekens van hoop. Christelijke hoop belooft geen oplossing, maar weigert de wereld te accepteren zonder tegenspraak.

Laten we eerlijk zijn, de Bijbel is een wonderlijk boek; je kunt hem lezen als een boek van wonderlijke metamorfosen. Chaos wordt bewoonbaar land, de zee wordt een begaanbaar pad, de woestijn bloeit als een roos, doven horen, blinden zien, lammen lopen, water wordt wijn, doden staan op, de aarde wordt hemels Jeruzalem, en boven alles: God wordt mens. In het spoor daarvan is ook de christelijke traditie, naast heel veel anders, er ook een van wonderlijke metamorfosen: wie wordt gedoopt wordt een nieuw mens, brood en wijn worden lichaam en bloed van de Messias, een bij elkaar geraapt groepje wordt een christelijke gemeente, die gemeente wordt lichaam van Christus. Wat dat laatste betreft: dieper kun je (om met Maarten Luther te spreken) God niet in het vlees trekken. Het schept wel verplichtingen. Neem je kruis maar op je, andere wapenen heb je niet in de strijd.

Ook in die twee schriftlezingen van vanmorgen gaat het over metamorfosen. Water wordt wijn. Maar laten we ons niet te snel naar de wijn haasten, ons niet te snel naar het wonder keren, maar eerst eens stil staan bij het water. *Nu stonden daar voor het Joodse reinigingsritueel zes stenen watervaten.* Die stonden daar om je handen te wassen. En stel je bij die zes vaten geen kleine pompjes met ontsmettingsgel voor: ze bevatten elk ergens tussen de veertig en ruim honderd liter.

Handen wassen, dat is een ding in het Jodendom ten tijde van Jezus. Trouwens, mijn moeder kondigde de maaltijd thuis ook altijd aan met de uitroep: "Plassen en handen wassen!" In het Jodendom ontstond er strijd over de gewoonte, zo je wilt: het ritueel. Er was een school die voorschreef voor dat je je handen voor en na de maaltijd moest wassen. Maar ja, dan krijg je natuurlijk altijd ook mensen die dat niet gaan doen. En ja hoor, ook hier: ene Jezus vindt dat niet nodig. De strijd heeft dan ook een plek in de Bijbel gekregen.

Een farizeeër nodigt Jezus uit voor de maaltijd. Hij komt binnen en gaat meteen aanliggen. De farizeeër ziet dat en verbaast zich erover, zo staat er, *dat Hij zich niet eerst gewassen had voor de maaltijd.* Ik kan niet zeggen dat Jezus zijn gastheer erg charmant antwoordt: *Ach jullie farizeeën! De buitenkant van de beker en schotel reinigen jullie, maar jullie eigen binnenkant is vol roofzucht en slechtheid. Dwazen (...) geef liever de inhoud van beker en schotel als gift aan de armen, dan is niets meer onrein voor jullie!* Maar bedankt voor de uitnodiging en eet u smakelijk; zullen we eerst nog bidden voor de maaltijd? (Dat verzin ik erbij.)

Maar hoe is dat een wonderverhaal? Jezus brengt zoiets alledaags als je handenwassen op de noemer van binnenkant en buitenkant. Je hoort de perspectiefwisseling in die zin. Van de buitenkant van beker en schotel gaat het meteen naar *jullie eigen binnenkant*. Een preek in één zin tegen de schone schijn. Hij verschuift het uiterlijke reinigingsritueel naar de binnenkant. Dat werpt licht op dat verhaal van de bruiloft te Kana. *Nu stonden daar op die bruiloft voor het Joodse reinigingsritueel zes stenen watervaten.* Die staan er opdat de bruiloftsgasten hun handen wassen en zich de vraag stellen: hoe staat het met mijn binnenkant, mijn binnenkamer, mijn ethiek? Moet ik zelf geen metamorfose ondergaan, moet ik zelf niet veranderen? En weet ik als lezer wel dat in Kana het water wijn geworden was? Geloof is altijd georganiseerde tegenspraak, in de eerste plaats tegen onszelf.

Een symboolhandeling, de liturgie, werkt twee kanten op. In de liturgie spreken wij uit wie wij willen zijn, wat wij beloven, hoe wij het goede leven verstaan. Tegelijk spreekt de liturgie ons tegen. Zij confronteert ons met het feit dat wij daaraan nog niet beantwoorden. We wassen onze handen en verlangen naar zuiverheid. We worden gedoopt en verlangen naar nieuw leven. We delen brood en wijn en verlangen naar rechtvaardigheid. Juist omdat de werkelijkheid anders is, wringt dit. De liturgie legt de spanning bloot tussen wie wij zijn en wie wij zeggen te willen zijn. Zij lost die spanning niet op.

Zij houdt haar open, week in week uit. Zo is de liturgie geen oplossing, maar een oefenplaats van hoop: een ruimte waarin wij leren onszelf te zien en ons laten tegenspreken vanuit een andere orde dan de bestaande werkelijkheid. En juist omdat de liturgie en de hoop die we erin uitdrukken symbolisch is, laat zij zich niet afronden. Zij keert terug, week in week uit. Hardnekkig.

Een kanttekening, we moeten niet naïef zijn. (En dat zijn we ook niet) Niet iedere metamorfose is tot heil en zegen, is in lijn met het evangelie, niet iedere metamorfose is een wonder. Ken jullie deze? (Misschien kennen jullie 'm al.)

Een chirurg, een architect en een politicus zitten in een café. En ze discussiëren erover wie van hen het oudste beroep heeft. De chirurg zegt: "Nou, dat is duidelijk, dat ben ik. Want al op bladzijde 2 van de Bijbel staat: *God bracht Adam in een diepe slaap, nam een van zijn ribben weg en sloot het lichaam weer op die plaats.* Geslaagde operatie, met narcose. Oudste beroep, duidelijk!" "Ja", zegt de architect, "maar kijk eens op bladzijde 1. God dringt de chaos terug en uit de chaos schept Hij een bewoonbare ruimte. Precies wat een architect doet. Nee, helder, mijn beroep is ouder." "Jaaaa", zegt de politicus, "maar wie schiep de chaos?"

We lachen erom, en we moeten er ook de spot mee blijven drijven, maar het geopolitieke nieuws laat de ernst ervan zien: sommige transformaties brengen chaos in plaats van leven, chaos in plaats van heil en zegen. Die doen hier in dit huis niet mee.

We hebben natuurlijk wel politici en bestuurders nodig, die met een zeker optimisme en met realiteitszin de wereld proberen te veranderen en verbeteren, die de chaos proberen te temmen en daar soms faliekant, of erger: soms welbewust, in falen. Maar die transformatie is hoe dan ook van een andere orde dan de wonderen waarvan de bijbelse verhalen spreken. *Die wil ik karakteriseren als tekens van hoop.* Hoop is geen optimisme. Optimisme gaat ervan uit dat de wereld te herstellen is, dat ze maakbaar is. Dat het wel kan, dat het goed komt. En dat hebben we nodig. Maar hoop is nog iets anders. Hoop staat midden in de beklemmende werkelijkheid, ze is niet logisch, absurd zelfs. Christelijke hoop belooft geen oplossing, ze ligt niet concreet vast en laat zich niet vertalen in een schema of beleidsplan, maar ze weigert de wereld te accepteren zonder tegenspraak. Dat is wat we hier vieren, dat is wat we geloven. Hier gaat het om de trouw aan een andere orde waarop wij hopen. *Credo quia absurdum est*, ik geloof omdat het absurd is, zei een van de kerkvaders. Hoop blijft hardnekkig terugkomen. Juist ook als die wereld waarin wij leven niet zo maakbaar blijkt. Als de chaos zich alleen maar lijkt uit te breiden. Dan is hoop een vogeltje dat zomaar, gratis voor niks, je weet niet waarvandaan, neerstrijkt in je ziel, zoals Emily Dickinson zegt. Hoop is wat we hier vieren en waarvan je soms een klein teken in de echte wereld ziet.

Een paar maanden geleden was ik in het *Peace Memorial Museum* in Hiroshima. Foto's van een mooie oude stad die in een *split second* wordt weggevaagd, verzengd in een hels vuur. Wat verwrongen gebouwen in een onmetelijke puinvlakte. Een gescheurd Boeddhabeeld, verbrande kleren, een verkromd fietsje. En mensen. Mensen van wie niet meer dan een schaduw overbleef. Leed, onnoemelijk leed, *Godgeklaagd leed tot in het derde en vierde geslacht.* Verminkingen, kankers, rouw, een weggeslagen geschiedenis. Het meest verontrustende in dat museum: geen enkele reflectie op de eigen geschiedenis, op de eigen positie in de oorlog, op de eigen oorlogsmisdaden. Hopeloos. We leren nooit. We leren niks.

Maar daar in Japan moest ik denken aan het Blekerspark, het deel van ons Leidse Singelpark tegenover de Zijlsingel. Daar staat een klein Japans notenboompje. Het reikt net boven mij uit. Maar toch. Dat boompje verbindt Leiden met Hiroshima: de boom groeide uit zaad dat de atoombom op Hiroshima overleefde. Wereldwijd worden zulke vredesbomen geplant, als teken van veerkracht en hoop. En als stil protest tegen de verspreiding van kernwapens die nooit stopt. Een nietig boompje als teken van hoop in een beklemmende wereld. Dat is hoop. Hoop is dat er, *Godbetert*, toch iets groeit uit een zaadje dat de atoombom overleefde. Leven dat opbloeit in de chaos en wijst naar heil en zegen.

De metamorfosen in de Bijbel, de boompjes in Hiroshima en Leiden, en soms ook een optimistische verandering: zij wijzen niet op een oplossing, maar op een hardnekkige hoop die weigert te verdwijnen. En zo herinneren wij ons, als we onze handen weer eens staan te wassen in de keuken, dat wij gedoopt zijn met water. Niet als geruststelling, maar als vraag. Als tegenspraak. We denken aan onze binnenkamer, aan onze ethiek. En we herinneren ons de watervaten op de bruiloft in Kana: water dat wijn werd. Niet omdat de wereld daarmee veranderd is, maar omdat wij haar niet langer zonder die belofte kunnen zien. Daar, aan de gootsteen, staat geen voltooide nieuwe mens. Maar iemand die zich laat aanspreken. En dat geeft al hoop.

Slottekst:

'Hoop' is dat ding met veertjes,
dat neerstrijkt in de ziel;
het zingt een liedje zonder woorden,
maar stoppen doet het niet – en nooit.

Zacht klinkt het, ook in harde wind.
En zelfs de stormen lukt het niet
te laten zwijgen het vogeltje
dat aan zo velen warmte biedt.

Ik hoorde het in kille landen
en op de vreemdste verre zee.
Toch eiste het, zelfs in hoogste nood,
niet één klein kruimeltje van mij.

(Emily Dickinson, 'The thing with feathers', vert. Niek Schuman)

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl